

A Nyársforgató Jakab meséi 1948-es Tevan-kiadásának külső és belső borítólapja

Hincz Gyula illusztrációja,
1948 – Roxane kisasszony (részlet)

Az 1948-as kiadás kolonfonja

Dudás Barbara**HINCZ-ILLUSZTRÁCIÓK A NYÁRSFORGATÓ
JAKAB MESÉIHEZ****HINCZ GYULA, TEVAN ANDOR ÉS KELETI
ARTHUR REMEKMŰVE**

A festőként és grafikusként egyaránt széles körben ismert és elismert Hincz Gyula pályája az 1920-as évek végén indult, karrierjének haláláig töretlen felfelé ívelése a második világháború után vett igazi lendületet. „1946-ban az Iparművészeti Főiskolán az illusztrációs oktatás bevezetésére kértek fel. A megbízás arra is sugalmazott, hogy a már kialakulóban lévő könyvművészet propagátora legyek” – idézi a művész visszaemlékezését életrajzírója, Losonci Miklós.¹ Hincz nem véletlenül nyerhette el a főiskolai pozíciót, könyvillusztrátori tevékenysége mind szakmai, mind kiadó körökben addigra ismert volt. Élete első illusztrációs munkáját – Mécs László *Megdicsőülés* című, 1935-ben megjelent könyvéhez készült lírai hangvételű litográfiáit – a Szinyei Társaság 1937-ben Zichy Mihály grafikai díjjal jutalmazta. Mind festményeivel, mind grafikáival visszatérő szereplője volt a korszak fontosabb kiállítóhelyein rendezett csoportos tárlatoknak, ezzel párhuzamosan pedig fokozatosan érkeztek illusztrációs, valamint plakát- és díszlettervezői felkérései is. Illusztrációi, ahogy azt sok kritikus megjegyezte, egyfajta képi műfordításként is értelmezhetők, rajzainak stílusa, formanyelve minden esetben hűen tükrözi az adott irodalmi mű szemléletét – legyen az vers, novella, regény vagy mese.

Hincz oktatói karrierjével nagyjából egy időben indult egyik legösszetettebb könyvillusztrációs munkája is, Anatole France: *Jacques Tournebroche*,

vagyis *Nyársforgató Jakab meséi* című könyve 1948-as újrakiadásának illusztrálása. „...Reiter László hozott össze Keleti Arthurral. Ő és mások erjesztették azt a gondolatot bennem, hogy a könyvművészettel elmerültebben kezdtem foglalkozni.” – emlékszik vissza 1975-ben erre az időszakra. „Talán 1946-ban kezdtünk hozzá a realizáláshoz, és 1947-ben már teliben voltunk. Ez egy hármask munkabizottság volt (Tevan, Keleti, én). S hármunk közös együttműködése, szoros munkája eredményeként született meg Tevan főműve, a »Nyársforgató«. Tevan volt a szellemi vezér, tipográfus, a formaalkotó, kritikus, művész és munkakormányos, kivitelező. (...) Szabadabb typoformát, nyitottságot, több játékosságot, új szabályrendszer fölépítését és színes illusztrációt kívánt meg.”²

A békéscsabai székhelyű, bibliofil kiadásaival ismertté vált Tevan Kiadó 1913-ban indította el *amatőr-bibliofil-sorozatát*, melynek keretein belül a Tevan Andor nevével fémjelzett kiadó összesen 14 könyvet jelentetett meg „nemes tipográfiával, finom papíroson.” Közülük is kiemelkedik a sorozat záró-darabja, Anatole France *Nyársforgató Jakab meséinek* újabb kiadása.³ Ahhoz kétség sem fért, hogy Keleti Arthur nagyszerű magyar fordításával fog megjelenni az új kiadás is, ám az illusztrátor kérdése a kezdetekkor még nem volt tisztázott. Felmerült Pekáry István, Győri Miklós és Domanovszky Endre neve is, ám Keleti egyikük stílusát sem érezte elég karakteresnek

1 Losonci Miklós: *Hincz Gyula életműve*. Szentendre: Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1989. 118.

2 A „Nyársforgató”, az utolsó Tevan-könyv – 1948. Nyomdászattörténeti töredékek. Szerk.: Gécs Béla. Magyar Grafika, 2008. 52. évf. 6. szám, 98.

3 Tevan a könyvet második alkalommal bocsátotta ki ekkor. Először 1918-ban jelentette meg, szintén Keleti Arthur fordításában, ám a korábbi kiadás sem tipográfiai igényesség, sem papírmínőség szempontjából nem hasonlítható össze az 1948-as kiadással. A korábbi kiadás minőségét egy levelében maga Keleti Arthur is kifogásolta: „Arra kérem Önt tisztelt Tevan Andor uram, hogy azt a tisztességet adja meg nekem, hogy France fordításomat hibátlan, sőt sajtóhibátlan alakban jelentesse meg újabban megjelentetett sorozatában most már – ígérete értelmében – okvetlenül s minél előbb!” In: Szíj Rezső: *Tevan Andor könyvművészeti munkásságához*. Békési Élet, 1970. 5. évf. 2. szám, 351.

Hincz Gyula illusztrációja, 1948 – A picardiai nő, a poitiersbéli, a Toursból való, a lyoni és a párizsi nő (részlet)

1948 – A szarka csodája

1948 – Olivér kérdése (részlet)

1948 – Olivér kérdése

A Nyársforgató Jakab meséi 1979-es Európa-kiadás borítói és kolofonja

Anatole France szövegeihez. Keleti végül a szakma ajánlására figyelt fel Hincz Gyulára, onnantól kezdve pedig nem is volt kérdés az együttműködés. Hincz az 1948-as év elején kezdett el előre egyeztetett témák és szempontok szerint a rajzokon dolgozni – az eredeti tervek szerint 30-35 db színes rajzot várt tőle Keleti és Tevan. Az első rajzok leadása után Tevan kifejezetten elégedett volt Hincz munkájával, ahogy erről az 1948 nyarán neki címzett levele is tanúskodik: „Az eddig elhozott illusztrációk nagyon nagy tetszést váltottak ki a nyomdám személyzeténél. Ez magától értetendő is, hiszen valóban egyedülálló, amit Ön e könyv illusztrálásával alkot. Kétségtelen az, hogy ilyen művészi tökéletességű könyv Magyarországon még nem jelent meg. Fontos most már csak az, hogy a szedés és nyomás terén én is a rajzokhoz méltót tudjak nyújtani.” Hincz végül az év őszéig több mint száz rajzot készített a könyvhöz, mellyel nem könnyítette meg a kiadó dolgát. A merész, méreteiben igen sokszínű –

néhol akár az oldal felét is elfoglaló, máshol egészen apró –, jellemzően a szövegtükrön túlnyúló, szellemes és könnyed rajzok alapján a színes nyomdúcokat maga Tevan metszette linóleumba, ő vezette a színes képek nyomtatási munkáját is, valamint a könyv tipografizálásáért is ő felelt. A könyv kézi szedéssel készült, szövegének Didot Antiqua betűit eredeti XVIII. századi matricáról öntötték. A merészen felbontott szedéstükrök, bár komoly kihívások elé állította a nyomdát, végül a kritikusok által leginkább ünnevelt erősségévé vált a könyvnek, mely ennek köszönhetően „(...) nem csak a Tevan-életmű csúcát, hanem a XX. század egyik legszebben illusztrált magyar könyvét is jelentette. A tipográfia, szöveg, kép, nyomtatás és kötés hibátlan együttese valószínűleg művészi tárgyá emelte a kötetet.”⁴

Nem csoda tehát, hogy az 1948 karácsonyára megjelentetett kötet elnyerte a Magyar Bibliophil Társaság Az év legszebb könyve díját, míg az 1948-as év végén Hincz a Magyar Művészeti Tanács 1.000 Ft díjazással járó nívójutalmát, a Tevan Nyomda pedig 1949 tavaszán a közoktatásügyi minisztertől Pro Arte érdemérmet vehetett át.⁵

A kötethez készült eredeti rajzok – összesen 106 darab, anilin festékkel kiszínezett tus és tollrajz – a kiadó és a művész megállapodásának értelmében Tevan tulajdonába kerültek. Arról sajnos nem áll rendelkezésre pontos adat, hogy milyen körülmények között és mikor, de egy 26 lapból álló konvolutum később Deák Dénes műgyűjtőhöz, majd onnan 1980-ban a Magyar Nemzeti Galéria Grafikai gyűjteményébe került.⁶

A Hincz által illusztrált *Nyársforgató* az 1948-as eredeti Tevan Kiadás után még két kiadást élt meg az Európa Kiadónál, egyszer 1958-ban az eredetivel azonos borítóval, a belíveken ugyanakkor apróbb szín- és kompozícióbeli módosításokkal, másodszor pedig 1979-ben, a korábbiaktól eltérő borítóval. Hincz illusztrátori működése során később több alkalommal is kapcsolatba került még Anatole France íásaival, ő illusztrálta a szerző 1956-ban a Szépirodalmi Könyvkiadó Olcsó Könyvtár sorozatában megjelent *A király iszik* című művét, valamint a 1957-ben a Megvetőnél megjelent *A pingvinek szigetét* is, ám ezen kiadások minősége messze alulmaradt a Tevan-i sztyenderdekhez képest.

A művész életútján belül később is kiemelt fontosságú maradt a grafika, az 1950-es és 1960-as évek folyamán elsősorban rézkarcaival, tusrajzaival szerepelt számtalan hazai és külföldön megrendezett csoportos bemutatón. 1961-ben az első miskolci Országos Grafikai Biennálén nagydíjjal jutalmazták, 1964-ben önálló grafikai kiállítása nyílt a Dürer Teremben, míg 1967-ben könyvillusztrációiból rendeztek bemutatót a Petőfi Irodalmi Múzeumban. Illusztrációi közül leggyakrabban Louis Aragon *Befejezetlen regényéhez*⁷, József Attila verseihez⁸, valamint a *Gulliver utazásához*⁹ készült rézkarcai szerepeltek kiállításain, de a munkásságát méltató írárok később sem feledkeztek meg a *Nyársforgató* *Jakab* meséihez készült bravúros rajzairól.

(Anatole France: *Jacques Tournebroche, vagyis Nyársforgató Jakab meséi*. 1948. Tevan Kiadás.)

4 Papp János: *Centenáriumi gondolatok Tevan Andorról, a kiadóról és könyvművészről*. Magyar Grafika, 1990. 34. évf. 1. szám, 43.

5 A Tevan Nyomda 1949 év elején állami tulajdona került, ezt követően Tevan Andor egy ideig még műszaki igazgatóként részt vett a nyomda irányításában, azonban 1950 februárjában elküldték a vállalatból, utána haláláig Budapesten dolgozott az Ifjúsági (ma Móra) Kiadó képszerkesztőjeként.

6 Ltsz. F80.112/1-26. Emellett a Hincz hagyatékot kezelő váci Trágor Ignác Múzeum Grafikai gyűjteményében is fellelhető a könyvhöz készült néhány színezetlen vázlatrajz.

7 Aragon: *Befejezetlen regény*. Költemény. Budapest: Magyar Helikon, 1958.

8 József Attila összes versei. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1962.

9 Jonathan Swift: *Gulliver utazásai*. Budapest: Magyar Helikon, 1968.